

věnuje tomuto svému učiteli, známému ideologickému odpůrci veškeré marxisticko-leninské teorie, a to slovy, která jsou pro autorovu orientaci typická: „in gratitude — with admiration and dissent“. Tomu je třeba rozumět tak, že „vděčný autor“ věnuje knihu Popperovi „s obdivem k němu a současně s jistým nesouhlasem“ s některými jeho názory“. Tím je také výstižně charakterizován obsah celé knihy.

Jde o obhajobu popperovského falzifikacionismu a redukcionismu, tedy popperovského logicko-metodologického modelu vědy, který se neúspěšně snaží být diachronickým v protikladu ke staršímu statickému modelu logických empiriků. Současně autor s Popperem diskutuje, kdykoli dochází k závěru, že jeho učitel není v postačující míře důsledný, respektive polemizuje s těmi Popperovými názory a argumenty, o nichž se domnívá, že nejsou dostatečně přesvědčivé.

Knihy tedy představuje ve svém celku a ve své podstatě výklad stanovisek a výměnu názorů uvnitř jedné školy buržoazní filozofie věd.

Jan Štěpán

F. C. Copleston: *Geschichte der Philosophie im Mittelalter*, Verlag C. H. Beck, München 1976, 400 s.

Dílo jednoho z předních současných historiků filozofie, londýnského profesora F. C. Coplestona (je znám jako autor velkých sedmivazkových dějin filozofie *A History of Philosophy*, které vycházely v Londýně v 50. letech, a jako autor řady studií, mj. monografie o Tomáši Akvinském), se nám dostalo do rukou v německém překladu Wilhelma Bluma (anglický originál s titulem *A History of Medieval Philosophy* vyšel v Londýně 1972). Je pojato jako příručka a především tak může sloužit; zároveň ale je originální syntézou autorova studia dané látky. V knize proto nenacházíme jen kapitoly, povinné pro výklad o středověké filozofii západní Evropy, ale i obecněji koncipované pasáže, v nichž autor podává svůj výklad středověkého myšlení jako celku. Hned v úvodním výkladu (*Einführung*) je čtenář upozorňován na kontinuitu středověké filozofie s filozofií antickou, renesanční a novověkou (a ovšem rovněž na obtíže s periodizací těchto epoch) a na zvláštnosti středověké filozofie, spjaté s náboženským a teologickým myšlením zvláštním způsobem, jež se Copleston snaží uchopit a vyložit. Obecným problémem je věnován rovněž závěr výkladu (*Epilog*). Tyto úvodní a závěrečné pasáže můžeme označit jako zasvěcenou a zaujatou apologii středověku a středověkého způsobu myšlení a zároveň jako metodologický návod ke studiu této látky, k tomu, jak číst středověkého filozofa. Zmíněným souvislostem s antickou filozofií jsou pak věnovány stati 2. kapitoly (*Christliches Denken in der Antiken Welt*), které objasňují, jak vyšli z antiky a co znamenali pro středověk řečtí otcové, Augustinus a posléze raní křesťanští novoplatonikové a aristotelikové (Pseudodionysios Areopagita, Boethius). Poslední kapitole vlastního výkladu, zabývající se Mikulášem z Cusy, můžeme pak považovat za výraz Coplestonovy snahy doložit kontinuitu středověkého a renesančního myšlení: Cusana, myslíte poloviny 15. století, chápe a podává jako autora středověkého i renesančního zároveň.

Látka je rozdělena do těchto úseků: *Christliches Denken in der Antiken Welt*. Das frühe Mittelalter, Anselm und Abaelard, Die Schulen des 12. Jahrhunderts, Die Philosophie des Islam. Die Philosophie der Juden. Dreizehntes Jahrhundert: Universitäten und Übersetzungen, Bonaventura, Albert der Große und Thomas von Aquin, Aristotelismus und die Fakultät der Künste in Paris, Duns Scotus. Das vierzehnte Jahrhundert: Spekulative Mystik, Politische Philosophie — Marsilius von Padua, Nicolaus von Cusa. Autor se tedy nezabývá jen jednotlivými postavami středověkého Západu, ale věnuje se i obecnějším a vývojově relevantním jevům a hlavně — přál dostatek místa i filozofii arabské a židovské, bez jejíž znalosti by mnohé ze středověkého myšlení Evropy zůstávalo nevysvětlitelným.

Poznámky k jednotlivým kapitolám, zařazené za textem, odkazují jen někdy na další literaturu a na prameny, většinou totiž vysvětlují, doplňují a rozvádějí vlastní výklad. Dříve než celou knihu uzavře rejstřík, věcný i jmenný (neobsahuje odkazy na bibliografii) dohromady, je čtenáři na s. 367—390 dána k dispozici — opět podle kapitol uspořádaná — bibliografie, rozdělená vždy na texty a literaturu.

Němečtí recenzenti konstatují, že kniha vyplňuje mezeru, která v literaturách ně-

mecky mluvících oblastí existuje již po dlouhou dobu. Stejně nadšeně uvítají německý překlad Coplestona i naši zájemci o středověkou filozofii, donedávna dokázání na Überwega, de Wulfa, Gilsona, na některá spíše monograficky pojatá díla a na několik nověji vyšlých, ale těžko dostupných paperbacků.

Jana Nechutová

Ernst Werner: Stadtluft macht frei. Frühscholastik und bürgerliche Emanzipation in der ersten Hälfte des 12. Jahrhunderts, Akademie-Verlag Berlin 1976, 96 s.

Lipský marxistický historik — medievalista prof. Werner, u nás známý svými pracemi o lidovém sektářství (a o jeho úloze v husitství) a o arabském světě ve středověku, se tentokrát pokusil o celkový pohled na racionalistickou filozofii ranější scholastiky, již pojímá v souvislosti s emancipací středověkého měšťanstva. Na středověkou filozofii býváme zvyklí hledět jako na vnitřně jednotný jev: Wernerova studie nás upozorňuje, že někteří z předních myslitelů scholastiky jsou ideology šlechty a jiní ideology města a právě s tímto že je třeba počítat při určování úlohy toho kterého směru scholastiky ve vývoji středověkého myšlení.

Poté co autor v úvodní pasáži charakterizoval počátek vzniku městských komun v 11. a 12. století, zamýšlí se v prvních dvou kapitolách nad úlohou racionalismu, jak vstupuje do scholastiky v díle Anselma z Canterbury, nad smyslem racionalismu Abélardova, který usiloval o konvergenci filozofie a teologie a o to, dát teologii charakter skutečné vědy. Werner zde poznamenává (s. 23), že logickodialektické operace nebyly vědou ve vlastním smyslu slova, ale že legalizace rozumu (ratio) v rámci vládnoucí ideologie, humanizace teologie a emancipace individua byly skutečnými kroky vpřed, a že v ideologické oblasti odrážely ekonomický a sociální vzestup severozápadní Evropy. Další kapitola (Die Ratio führt in die Welt der Städte) je ústředním úsekem této studie: Autor dává jasně nahlédnout souvislost mezi vývojem scholastiky a hospodářskou prosperitou měst: za necelé další půlstoletí po Abélardovi můžeme pozorovat např. nové hodnocení tzv. artes mechanicae (zejména pařížská Svatoviktorská škola a škola v Chartres). V praxi to vedlo k důslednějším studiu kvadrivia a k tomu, že se vznikem necírkevních škol měšťanstvo poprvé vystupuje do popředí v organizaci svobodného studia. Paralelně s racionalizací víry dochází k laicizaci způsobu života. — Vlastní Wernerův přínos vidím pak v jeho výkladu o teologii Bernarda z Clairvaux a o snahách mnišských řádů, především cisterciáků (Monastische Theologie: Ideologie der Reaktion?): není sporu o tom, že jejich význam byl protintelektuální, protiměstský, konzervativní. Werner ovšem postřehl souvislost mezi klášterní teologií a mezi proudem agrárního vzestupu ve 12. století, který je možno pozorovat ve Francii, ale též např. v Anglii; na tomto rozvoji se cisterciáci velmi aktivně podíleli, napomáhali mu a těžili z něho. Autor proto odmítá charakterizovat klášterní teologii jako „vita contemplativa“ a zastává názor, že klášterní teologii oddělovalo od scholastiků především různé místo jejich nositelů v diferenciaci se feudální společností, v níž se město stávalo hybným prvkem. Feudální ideologie cisterciáckého typu odrážela snahy pozemkových vlastníků zachovat si dosavadní prvenství ve společnosti. „Aus alle dem geht hervor, dass die Scholastiker genau so wie die Mönche die feudale Klassengesellschaft verteidigten, nur dass sie ihr unter Einbeziehung des Stadtbürgertums eine zeitentsprechende Ideologie geben.“ — V 5. kapitole rozebírá autor význam termínů libertas, ratio a labor v teologicko-filozofické literatuře zkoumané doby; věnuje se přitom inspirující úloze, již měly pro západní Evropu vztahy k východnímu křesťanství a k islámu, přičemž objevuje nejednu novou souvislost. Práce, vykonaná v této kapitole, je o to cennější, že existuje málo odborníků, znalých poměrů evropského i byzantského středověku zároveň, a Werner k nim nepochybně patří.

Studii doprovází důkladný poznámkový aparát, dokumentující názory současné marxistické i buržoazní historiografie a podávající ve znění originálu doklady z děl středověkých myslitelů.

Jana Nechutová